

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я
ІМ. О. М. МАРЗЄЄВА НАМН УКРАЇНИ»
ГО «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я»**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**ЗБІРКА ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
НАУКОВО–ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
(XX марзєєвські читання)**

Випуск 24

**24-25 жовтня 2024 р.
м. Київ**

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я
ІМ. О. М. МАРЗЄЄВА НАМН УКРАЇНИ»
ГО «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я»**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*ЗБІРКА ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ
(XX марзєєвські читання)
Випуск 24*

24 - 25 жовтня 2024 р.
м. Київ

ISBN 978-617-7431-30-4

Редакційна колегія:

головний редактор – член - кор. НАМН України, д.мед.н., професор *Полька Н.С.*
заступники головного редактора –

- д.мед.н., професор *Турос О.І.*
- к.мед.н. *Рудницька О.П.*

Члени редколегії:

к.біол.н. *Михайленко П.М.*, к.мед.н. *Коблянська А.В.*, н.с. *Новохацька С.М.*,
м.н.с. *Мельченко Ю.В.*, пров. інж. *Лейких С.В.*, м.н.с. *Федоришина О.М.*

Комп'ютерна верстка, підготовка оригінал-макету:

м.н.с. *Мельченко Ю.В.*, пров. інж. *Лейких С.В.*

Адреса редколегії :

02094, м.Київ, вул. Гетьмана Полуботка (Попудренка), 50
Державна установа «Інститут громадського здоров'я
ім.О.М. Марзеєва Національної академії медичних наук України»
/ ДУ «ІГЗ НАМНУ» /

Тел./факс: (044) 513-15-28, 292-13-86   Тел.: (044) 513-71-36

e-mail: igz_konf@ukr.net

ISBN 978-617-7431-30-4

Лабораторна біобезпека та лабораторний біозахист взаємодоповнюють одне одного. Впровадження специфічних заходів біобезпеки охоплює деякі сфери відповідальності біозахисту.

МАРЗЄЄВ ОЛЕКСАНДР МИКИТОВИЧ – ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ В КИЇВСЬКОМУ МЕДИЧНОМУ ІНСТИТУТІ

Гаркавий С. І., Коршун М. М.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

Відомий український поет М. Т. Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього...». Зазначене свідчить про те, що знання історії є запорукою майбутнього. Так склалось, що 80 років тому, навчальний рік на кафедрі комунальної гігієни Київського медичного інституту (КМІ) розпочався після реєвакуації з Челябінська, де викладачі й студенти, у тому числі й санітарно-гігієнічного факультету, перебували в евакуації під час другої світової війни. Київ, столицю України, як відомо було визволено від німецької окупації 06 листопада 1943 р.

Діяльність кафедри в цей період щільно пов'язана з ім'ям заслуженого діяча науки, дійсного члена АМН бувшого СРСР Олександра Микитовича Марзєєва (1883-1956), якого було обрано на посаду завідувача кафедри комунальної гігієни КМІ в 1944 р.. Вчений став третім завідувачем зазначеної кафедри, створеної в КМІ у 1935 р., як самостійного навчально-наукового підрозділу в складі санітарно-гігієнічного факультету. Обов'язки завідувача кафедри, протягом першого року її діяльності, виконував доцент Микола Васильович Євмен'єв (1881-1973), який виїхав за сімейними обставинами до м. Дніпропетровська (на той час), де продовжив трудову діяльність на відповідній кафедрі в Дніпропетровській медичній академії. З 1936 до 1941 р., тобто до початку другої світової війни, кафедрою завідував вчений-гігієніст, людина-легенда, доцент Семен Семенович Познанський (1894-1983), перший декан санітарно-гігієнічного факультету КМІ. Він народився і отримав шкільну освіту у Варшаві, став студентом-медиком у Варшавському університеті. Однак доля розпорядилася так, що вищу медичну освіту С. С. Познанський отримав після закінчення в 1920 р. медичного інституту в Ростові на Дону. Фахову діяльність розпочав з посади земського санітарного лікаря. Згодом – санітарного лікаря південно-західної залізниці. Працюючи в Києві, поєднав діяльність з роботою викладача кафедри соціальної гігієни КМІ, а в 1930 р. був призначений деканом санітарно-гігієнічного факультету.

Зазначимо, що завідувач кафедри комунальної гігієни КМІ академік Марзєєв О. М., працював в Україні протягом 47 років, з них 20 – у Харкові, столиці України (1919-1934). Діяльність майбутнього вченого гігієніста зі світовим іменем в Україні розпочалась з посади земського санітарного лікаря Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії. Під час Першої світової війни (1914-1918) він пройшов шлях від військового лікаря до головного санітарного лікаря Румунського фронту. Після демобілізації повернувся на санітарну роботу до Маріуполя. У 1922 р. він заснував журнал «Профилактическая медицина», який користувався великим попитом у санітарних лікарів. Згодом розпочалась його педагогічна діяльність у вищих навчальних медичних закладах. В Харкові вчений очолював НДІ комунальної гігієни, створений за його ініціативи в 1931 р., та водночас завідував кафедрами гігієни Українського інституту удосконалення лікарів і кафедри комунальної гігієни Харківського медичного інституту.

Після закінчення другої світової війни НДІ вже «Загальної та комунальної гігієни» продовжив діяльність під керівництвом Марзєєва О. М. в Києві. Вчений очолював колектив цього інституту й кафедру комунальної гігієни Інституту удосконалення лікарів з часу заснування до останнього дня свого життя, а кафедру комунальної гігієни в КМІ, про що зазначено вище, з 1944 р.

Поруч із Марзєєвим О. М. на кафедрі працювали доцент Іздебський А. М., асистенти Крижанівська М.В. (згодом д. мед. наук, професор), Ігнат'єва Т. К., Березівська Г. М., Гурганова Н. М., старший лаборант-хімік Дідківська Л. В., аспіранти Дудник М. П., Богомоллов Ф. І., Курінний І. Л. До проведення практичних занять на умовах погодинної оплати

праці залучалася к. мед. наук Малежик П. В. – завідувач лабораторії водопостачання НДІ загальної та комунальної гігієни.

Вочевидь умови роботи кафедри в перші повоєнні роки були складними. Площа приміщень (близько 100 м²) трикімнатної квартири на останньому поверсі триповерхового житлового будинку на вул. Чкалова, 65 (тепер Олесь Гончара, 65), виділеної кафедрі, була недостатньою. Однак, не зважаючи на скрутне становище, колектив кафедри сумлінно й плідно працював, лабораторії оснащувалися новим обладнанням, приладами. У повному обсязі, передбаченому навчальним планом, читалися лекції, проводилися лабораторні та практичні заняття, здійснювалися виходи зі студентами на об'єкти.

Оскільки не вистачало підручників, О. М. Марзєєв з повною віддачею сил працював над створенням підручника з комунальної гігієни за активної участі професорів С. С. Англіцького, М. М. Данціга, В. М. Жаботинського, В. М. Майданського. Цей перший підручник «Коммунальная гигиена» для студентів санітарно-гігієнічних факультетів медичних інститутів, створений О. М. Марзєєвим, вийшов друком у 1951 р. В одному з примірників підручника, подарованого вченим 08.08.1951 р. студентці, на той час, Грабовській Тетяні Володимирівні є такі слова, написані власноруч О. М. Марзєєвим: *«Никогда не жалейте и считайте себя счастливой, что работаете в области коммунальной гигиены. Ваш учитель проф. Марзеев»*. Згодом підручник було перекладено польською та китайською мовами. Після тяжкої операції, незадовго до своєї смерті О. М. Марзєєв підготував рукопис другого видання підручника «Коммунальная гигиена», а також власні спогади про діяльність санітарним лікарем, які вийшли друком у 1965 р. під назвою «Записки санитарного врача». Підручник «Коммунальная гигиена» витримав чотири перевидання (1951, 1968, 1971, 1979) і став настільною книгою не лише для студентів медичних вузів, а й практичних санітарних лікарів.

У зв'язку з нагальними потребами ліквідації наслідків війни, відновлення зруйнованих міст, сіл, об'єктів промисловості та сільського господарства, а також з огляду на перспективні плани розвитку економіки, народного господарства, культури, освоєння нових територій колектив кафедри під керівництвом О. М. Марзєєва працював над виконанням НДР: «Руйнування міст України в період війни та окупації та гігієнічні умови їх відновлення» і «Руйнування сільських населених пунктів в Україні в період війни та окупації і гігієнічні основи їх відновлення». Наукові дослідження були присвячені гігієнічній оцінці житлових умов населення Києва, вивченню ефективності малих квартальних печей для спалювання сміття, обґрунтуванню зони санітарної охорони курорту Ворзель. Перелік 186 праць О. М. Марзєєва засвідчує різнобічну діяльність і надзвичайно різноманітні наукові інтереси вченого.

Академік О. М. Марзєєв був обраний членом правління Спілки архітекторів України, першим головою Українського наукового товариства гігієністів. Але, незалежно від посад, він вважав і називав себе санітарним лікарем, мав великий авторитет як серед лікарів-гігієністів та епідеміологів, так і серед інженерів та архітекторів. Він помер 2 лютого 1956 р. Похований у Києві на Лук'янівському кладовищі.

Після смерті академіка О.М. Марзєєва Українському НДІ загальної та комунальної гігієни було присвоєно його ім'я (був перейменований в ДУ «Інститут гігієни та медичної екології імені О. М. Марзєєва НАМН України», тепер – ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзєєва НАМН України»).